

Nikola Šimić Tonin

KRUNA SVETOG STJEPANA

Mala zidana kapelica među drvoredima jablanova u Oršavi, na pragu Rumunjske, tik lijeve obale Dunava, s prizemnim kućama i ravnim ulicama. Kapelica sagrađena po naredbi nj. c. i k. veličanstva Franza Josepha I, 1856 godine na istom mjestu, gdje je 8. rujna 1853. nađena ukopana ugarska kruna sv. Stjepana.

Povijest krune sv. Stjepana, posvećenoga kraljevskoga znaka, počinje s dobom, kad ju papa Silvestar II, godine 1001., unuku Arpadovu sv. Stjepanu, kao *iz neba pruženi dar* poslao, da se s njom okruni. Zaključeno je tad kako je ta kruna u Arpadovu rodu naslijedna.

Godine 1301. izumre muška loza Arpada. Najbliži toj lozi bi češki kralj Vjenceslav, jer je bio zet Andrije III., posljednjega Arpadovca. Vjenceslav se sprijatelji s nekim velikašima, zadobi stranku u Ugarskoj te prodre 1304., u zemlju i nađe krunu sv. Stjepana u Budimu, pa je odnese u Prag.

Druga stranka u Ugarskoj pristajala je opet uz Otona bavarskoga također rodaka Andrijina, pa ponudivši mu kraljevsku čast, zahtjevala je stranka, da Oto dobije krunu sv. Stjepana, koju je Vjenceslav protupravno iz Budima odnio. Bolesni Vjenceslav Otonu je u miru predao krunu. Oto veselog srca pohiti s krunom u Ugarsku. Krunu zaključa u tok te preda jednom od svojih najvjernijih sluga konjanika, a da mu nije ni rekao, što je u zaključanome toku. Sluga – konjanik, ne znajući što je u toku, prikopča tok uz sedlo, ali putem u galop stalno tjerajući konja kako bi kraljevu naredbu što prije izvršio i za to uzeo obećanu nagradu od kralja, izgubi tok. Nakon više sati usiljenoga jahanja, kada stade odmoriti konja a i sebi uzeti nešto od okrjepe, za u kljun ubaciti, kako je nazivao svoje pauze za objed, primjeti zabezeknut da toka nema. U smrtnom strahu uskoči u sedlo i vrati se istim putem nazad, tražit izgubljeni zaključani tok. Za ne povjerovati, posluži mu sreća, nađe zaključani tok kraj carske ceste, kojega za čudo nitko ne opazi, premda je skoro cijeli dan tamo ležao.

Oto, krunom koju donese u Ugarsku bi i okrunjen 1305. za ugarskoga kralja u Budimu, ali nakon samo dvije godine, kada je s vojskom prodro u Sedmogradsku, uhvati ga kralj Ladislav i nije ga na slobodu pustio, dok se Oto nije odrekao ugarske krune. Nakon te iznude nosio je krunu 35 godina Anjouvinac Karlo Roberto, koji je preda svomu najstarijem sinu Ljudevitu I., koji je zatim svoju malodobnu kćer Mariju za predstolonasljednicu imenovao još prije, nego se za Sigismunda Luxenburga zaručila. Velikaši pozvaše iz Napulja Karla, no on bi za dvije godine umoren. Sigismund sve više i više bi uvažavan. Kada je kod Nikopolja 1396. u križarskoj vojni protiv Turaka pobjeđen, jedva se na prijestolju uzdrža. 1403. Ipak bi općenito priznat za kralja.

Nasljednik Sigismundov Albreht austrijski zasjede 1437. na prijestol, ali ote mu se kraljevska čast, usud nad njim, nu, za dvije godine umre. Četiri mjeseca nakon njegove smrti porodi Elizabeta posmrće (Posthuma) Ladislava. Kad su bila Ladislavu četiri mjeseca, dade ga zabrinuta mati okruniti na svom krilu. Kraj svega toga, i toliko toga drugoga, odabranika unutar dvora za zaštitu i samopouzdanje, zlu ne trebale veze, Elizabeta ne bi sigurna, da je sinu Ladislavu osiguran prijestol, zato se posluži varkom. Uvriježeni običaj bi tada, u to vrijeme, običavalo se, krunu svetog Stjepana najprije u svilen ogrtač zaviti i tako spremiti u tok, koji se ključima zatvori, i državnim pečatom zapečati. Nakon krunisanja dojenčeta Ladislava zamatala je mati Elizabeta u svileni ogrtač krunu u prisuću državnih velikaša, te tako zamotanu krunu predade jednoj od dvorskih dama, kojoj je već prije dala isti takav zamot. Dvorska dama uspije u maniri vješta čarobnjaka pred velikašima zamjeniti ovaj posve sličnim zamotom. I tako se dogodi, zapečatiše državni velikaši krivi zamot u tok; dočim je pravu krunu sv. Stjepana čuvala Elizabeta pri sebi.

Čestita se Ladislavova mati i dalje bojala, čega se bojala naskoro se i dogodi. Stališi ne bjehu njezinim štitništvom zadovoljni, pa se nađe takmac Ladislavu, poljski kralj Vladislav III. Jagelo, komu ugarski velikaši predadoše kraljevsko žezlo. Kad vidje brižna mati da je vrag odnio šalu i da smrtna ugroza prijeti i djetetu i njoj, Elizabeta uze dijete Ladislava i kovčeg, u kojem je bila prava kruna sv. Stjepana, pa brže bolje bježi iz Višeharda u Požun, a odatle k caru Fridriku III. Bi to 1440. Međutim, da se Vladislav okruni, trebalo je naći krunu; nu ne reci vraže, gluho i daleko „onamo njega“ nitko i nikako doznati za nju za krunu sv. Stjepana. Da sebi pomognu, uzeše krunu s groba sv. Stjepana i s njom okruniše Vladislava. Prava kruna dospje u ruke caru Fridriku III., koji je udovu Elizabetu i

sičića joj kraljevića Ladislava u zaštitu uzeo. Vladislav III. Ne bi baš miljenik sreće, jer u krvavoj bici protiv Turaka kod Varne već te 1444. izgubi i bitki i glavu. Sada bi kako red i zakon nalažu, imao petogodišnji Ladislav doći na prijestol. Stališi ga ugarski prozvaše kraljem. Ali on ne dođe. Već se znalo, i nije bilo više dobro čuvana tajna, kako je prava kruna sv. Stjepana kod Fridrika III. Fridrik niti je pustio mlada hna Ladislava u Ugarsku, a ni na kraj pameti mu nije bilo predati krunu, već izjavi, da će on i dalje, drage volje, Ladislava odhranjivati i u zaštiti držati, kao najrođenijega svoga, da mu ni ptičijeg mlijeka neće faliti, i u zaštiti ga držati, paziti na njega kao na zjenicu oka svog, kao i do sada, dosle tim većma, što mu je međutim na žalost, i nevolju mu kletu, umrla majka Elizabeta. Kruna dakako i dalje će uz kralja Ladislava kod Fridrika ostati. S tim što su čuli ni najmanje ugarski stališi nisu bili zadovoljni već suprot tome, zahtjevahu pod prijetnjom, pod prijetnjom najžešćega rata, da im Fridrik kralja Ladislava i krunu preda. Godine 1456. baš 20. rujna uz do tad nezapamćeno krvoproliće dade Fridrik Ladislava Ugrima, ali ne preda krunu, već reče, da će krunu u zalogu zadržati do tad, dok mu se 40.000 dukata za othranjivanje Ladislava ne isplati. Protoklo ispod kraljevskih mostova mnogo godišnjih doba: proljeća, ljeta, jeseni i zima... Svađa i netrpeljivost ostala, zla krv. Život ne pomazi nesretnoga kraljevića, kraljević Ladislav iznenada umrje od nepoznate bolesti ne napunivši ni puno punoljetstvo, ni okruglih osamnaest ljeta. Kraljevska kruna njegovih pređa još uvijek kod Fridrika. Prolaze nova proljeća, ljeta, jeseni, zime...

Poslije Ladislavove nerazjašnjene – čudnovate, najblaže rečeno, smrti, na prijestol dođe Matija Korvin, samo što se okruni, bez i da zdravicu odzdravi iz istih stopa zarati s Fridrikom radi krune, no ovaj ju obeća predati, kada mu se na ruke položi 40.000 dukata u zlatu. Nakon dugoga vijećanja, jer ratom Fridriku ne

odbiše ni pera, prekaljen i tvrd orah bio taj Fridrik, premazan svim mastima, k tome, kad ne bi druge, složiše se stališi te izabraše sedam velikaša, koji će u Novom Mjestu od cara Fridrika preuzeti krunu sv. Stjepana. Ode odslanstvo s najvećom paradom, u kojoj bilo do 3.000 konjanika k caru gospodaru, mutikaši Fridriku. Car-gospodar mutikaša Fridrik videć toliko pratnje, zatvori sva vrata od tvrđave te dopusti jednom jedinome odaslaniku i to biskupu od Vardina s 200 konjanika, da smiju k njemu u tvrđavu, dočim se ostala pratnja ima povući natrag u Šoprun. Za boravka biskupa kod Fridrika pronese se glas po Ugarskoj, raznesao se na sve strane iz Ugarske dalje, da je Fridrik dao kopiju krune načiniti, posve sličnu, da sličnija biti ne može, da često ni sam ne zna kad je uzima koju je uzeo, kopiju ili pravu krunu, jer odavno je znano, da na dvoru ima vrsne zlatare iz Dubrave, grada Dubrovnika s Jadranskoga mora, da je mjesto prave preda. Sve to baci sve od reda u teške misli. Sumnja je izjedala ko zmijski otrov ubrizgan ujedom, od najvećega velikaša do najobičnijega podanika, svega i svakoga, jer nitko nije imao ni trun vjere i povjerenja u kralja Fridrika:

- Taj slaže čim zine!- u glas su govorili.

Vječalo se danima, vječalo se noćima, dan-noć, vječalo se, što bi tu valjalo činiti? Konačno zaključiše: naddvornika grofa Palocza poslati za biskupom, koji će po nekim osobitim znacima pepoznati pravu krunu. Grof Palocz satima je zagledao krunu. Podizao je, spuštao, nekom tekućinom mazao, ostavljao, ponovno gledao, mjerio, vagao... Kada ju je kao pravu prepoznao, odaslanici na mjestu pred Fridrikom 40.000 zlatnih dukata izbrojiše. Na to, dođe poslanstvo s krunom do Šopruna. S najvećim veseljem dočeka ga pratnja. Štedila se nisu grla. Satima se samo čulo: Ura! Ura! Ura! ...

Tri dana u crkvi na glavnom žrtveniku bi izložena kruna. Poslije je prenesoše u Budim. U Budimu je nađe Soliman II., koji došao u pomoć Ivanu Zapolji, kog sabor 1526. u Požunu za svoga kralja izabra. Soliman uze krunu i preda je Zapolji, koji je do smrti kod sebe zadržao. Njegova udovica Izabela poslijeđeše primjer Elizabete te postavi svomu dvogodišnjem sinčiću Stjepanu krunu sv. Stjepana na glavu; no morade s mjesta s djetetom i krunom pobjeći, čim je Ferdinand I. Turke potukao i prisilio, da se glavom bez obzira iz Budima sele. Pod prijetnjom sile, doslovce s nožem pod vratom djetetu i njoj, predala je krunu i krunske znakove Ferdinandu I., te se ujedno odrekla ostalih prava u Ugarskoj i Sedmogradskoj, pridržavši za svog malodobnika kraljevića Opeln u Šleskoj i Frankenstein spadajući kneževini Munsterberg.

Kada se braća Matija i Rudolf odijeliše, uzme Rudolf potajice krunu i dade ju u Prag prenijeti; preda je opet svome bratu kada je taj 1608. ugarski prijestol zasjeo. Ovaj dade krunu u Šoprun prenijeti i odredi, da je imaju dva odgovorna velikaša čuvati, živom glavom za nju jamčiti. Car Josip I. dade opet istu krunu iz Šopruna u Beč među ostale austrijske dragocjenosti spremi. Ugarski stališi bjesniše nad odredbom Josipa I. ogorčeni do te mjere jedva suzdržavajući se oružja latiti da polete glave. Njegov nasljednik Leopold II. odvažio se krunu sv. Stjepana postaviti natrag u Šoprun, gdje su ju danonoćno dva krunska stražara čuvala, dok nedođe 1849., kada je revolucionarna vlada iz Ugarske morala pobjeći, za živu na ramena sačuvati glavu, pri čem Lj. Košut uzme krunu i sve krunske znakove sobom, te dade razglasiti, da je te dragocjenosti na turskom zemljištu zakopao.

Dugo, dugo, beskrajno dugo, su se te dragocjenosti tražile... konačno pođe za rukom austriskom auditoru Titi Kargeru te na 8. rujna 1853. nađe u gvozdenoj škrinji krunu i ostale krunske dragocjenosti kraj Oršave. Govori se kako ima zapis

u vojnoj arhivi iz tog vremena u Beču, u kojem stoji kako je nalazište otkrio i o tome izvjestio Tita Kargeru izvjesni M. Imbrišević, kasnije pukovnik u Petrinji. Više drugih dokumenata upućuje na isto, navodeći kako je porijeklom iz Bosanske Posavine, pa i sam u svojim zapisima *Put na istok do Carigrada*, Ferdo Hefe.

U Oršavi opet vele: da se T. Karger nije namjerio na rumunjskoga pastira, koji se slučajno desio neviđen u bližnjoj šikari, kad su u noćnoj tmini Košutovi ljudi između sebe nešto nosili i u šikari to zakopali, ne bi se sasvim sigurno ni do dan-danas znalo, gdje je ukopana ugarska kruna, kruna sv. Stjepana, a to tim vjerovatnije, što se drži, da su isti ljudi umah nakon svršenoga posla pogubljeni samo zato, da mjesto, gdje je kruna ukopana, ostane tajno.

Mala zidana kapelica među drvodredima jablanova u Oršavi, na pragu Rumunjske, tik lijeve obale Dunava...

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>